

*Пуленко І. А.,
доцент кафедри іноземних мов
Військової академії (м. Одеса)*

*Сазикіна Т. П.,
доцент філологічної кафедри
Одеського національного морського університету*

ДЕЯКІ ПРАГМАТИЧНІ ЗМІНИ НОРМИ МОВИ НА СИНТАКСИЧНОМУ, МОРФОЛОГІЧНОМУ ТА ЛЕКСИЧНОМУ РІВНЯХ У РОЗМОВНОМУ МОВЛЕННІ (НА ПРИКЛАДАХ ІЗ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ)

Анотація. У статті розглядаються лінгвістичні особливості прагматичного порушення норми мови на синтаксичному, морфологічному та лексичному рівнях. Дослідження проведено на матеріалі висловлювань молоді французькою мовою.

Ключові слова: прагматика, мовна норма, молодіжні висловлювання, порушення мовної норми, лексика, морфологія, синтаксис, французька мова.

Постановка проблеми. У лінгвістиці дотепер є проблеми, ще недостатньо досліджені та невіршені. До таких належать, наприклад, такі мовні явища, що мають не тільки семантичну, а й прагматичну природу (наприклад, полісемія, анафора, негативна полярність тощо) [1; 2].

Також загальновідомо, що граматичні та лексичні засоби мови передають інформацію цілеспрямовано, тобто прагматично. Інколи достатньо якогось одного засоба, щоби створити прагматичний ефект, щоби ефективно передати задум мовця. Прагматичне значення висловлювання залежить від ситуації спілкування. Тепер дослідники почали вивчати, окрім лексичного, фонографічний, синтаксичний та текстовий рівні прагматики дискурсу [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Виокремлене вивчення прагматики в межах семіотики почалося у 20-х рр. ХХ ст. у працях Ч. Морріса, П. Грайса, Д. Девідсона, Р. Монтегю. Тоді Ч. Морріс визначив прагматику як дисципліну, що вивчає відношення знаків до їх інтерпретаторів [4]. П. Грайс запропонував відносити до семантики дослідження матеріал, який безпосередньо виражено в реченні, а до прагматики – інформацію, яка була імплікована адресантом під час мовного вираження даного речення. Він вважав, що те, що виражено мовно, на відміну від імплікованого, зрозуміло для будь-якого носія мови незалежно від конкретної ситуації. Ця інформація закодована в самому реченні та передається адресату напряму, згідно з лінгвістичними нормами даної мови [5]. Безумовно, не завжди легко відрізнити пряме висловлення від імплікованої в ньому інформації.

Пізніше стала популярною теорія щодо неможливості дослідження мови незалежно від контекста її вживання в будь-якому окремому випадку (Дж. Серль, Дж. Остін, П. Стросон, Л. Вітгенштейн, Г. Фреге). Саме в цьому баченні прагматика вивчає мову в когнітивному аспекті. Лінгвісти поділилися на дві великі групи, які і дотепер дискутують щодо теоретичних положень

П. Грайса (з одного боку) та Дж. Остіна й Дж. Серля [6] (з іншого). Прагматика тексту почала глибоко вивчатися в 70-х рр. ХХ ст. Виділено самостійну дисципліну – лінгвістику тексту (дискурсу). Найбільш значущий внесок у прагматику тексту зробили І. Гальперін, Г. Колшанський, З. Тураєва, Ю. Степанов, В. Дем'янков.

Особливий внесок у дослідження комунікативно-прагматичного аспекту окремого слова зроблено Є. Азнауровою. Вона підкреслила, що «саме слово стає головним провідником інтенції людини, яка творить мовлення, основою для правильного розуміння смислу висловлювання, для правильного прочитання тексту» [3; 14].

Контекст з погляду прагматики поглиблено вивчався з 1980-х рр. (Дж. Катц, П. Холі, Р. Карстон). Також наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст. особливу увагу лінгвісти зосередили на розмежуванні семантики та прагматики (Дж. Лайонз, Г. Почепцов, І. Сусов, Л. Безугла). Цю проблему лінгвісти й дотепер розглядають з різних позицій. Навіть сьогодні багато дослідників вважають, що формальна семантика не повинна досліджувати речення залежно від імпліцитного контексту [7].

Метою статті є встановлення прагматичних засобів окремих висловлювань на різних рівнях мови. Згідно з поставленою метою постало **завдання** дослідити окремі висловлювання на різних рівнях мови з погляду їх прагматичного функціонування. **Предмет** дослідження – це прагматика висловлювань на морфологічному, лексичному та синтаксичному рівнях та порушення мовної норми. **Об'єкт** дослідження – окремі висловлення французькою мовою молодих людей, студентів, що відзначаються високою емоційністю та наявністю суб'єктивного моменту.

Виклад основного матеріалу. Найяскравіше порушення норми в розмові спостерігається серед молоді в будь-якій мові. Як зазначають психологи, молоді люди, особливо у своєму середовищі, розмовляють із підвищеною емоційністю. Це пояснюється прагненням молоді до самовираження та проявляється у свідомому та несвідомому порушенні мовної норми. Приклади зібрані з розмов студентів. Як доводять ці приклади, такі порушення найчастіше виявляються на синтаксичному рівні. Розглянемо два приклади. У першому з них один із молодих студентів висловлює свої враження від перегляду художнього фільму, порушення синтаксичної норми передає крайній ступінь емоційного стану того, хто говорить: 1. *Ecrasé, moi,*

complètement, j'étais. Другий приклад – це нейтральне з погляду синтаксису висловлювання: 2. *J'étais, moi, complètement écrasé*. У другому прикладі емоційність висловлювання значно знижується. Це свідчить про те, що зміна порядку слів не є суто стилістичним тропом, але несе значний прагматичний ефект. У цих прикладах прагматичний ефект досягнуто не тільки на стилістичному, але і на лексичному рівні. Уживання дієприкметника *écrasé* із прикметником *complètement* не в нейтральному своєму значенні «дуже вражений», але «цілком зруйнований, розчавлений», підсилює прагматичний ефект.

З метою досягнення впливового ефекту можна використати не тільки дислокацію слів у фразі, але й морфологічну опозицію. Наведемо приклад, в якому хлопець звертається до однокласника, який заважає йому на занятті. Звертання складається з монологічних трьох реплік, у ньому він вимагає від сусіда замовчати, бо останній заважає йому виконувати завдання. Спочатку йде стримане ввічливе мовлення, потім адресат переходить до більш знервованого, не досягнувши результату, монолог закінчується категоричним, навіть грубим висловлюванням, що виражає граничний ступінь роздратованості: а) *Tutetais, s'il te plaît!*; б) *Tutetais!*; в) *Mais tais-toi!* В останньому висловлюванні введення слова *mais* та фонетична експресія (передана фонографічно) виявляють прагматичну емоційність на лексичному та фонографічному рівнях. Тут вставне речення – формула ввічливості *s'il te plaît* – зовсім недоречне.

Серед морфологічних особливостей мовлення молоді помічена ще одна регулярна тенденція, а саме нейтралізація опозиції стверджувальних та заперечувальних форм. Тут не тільки проявляється прагнення до економії мовних засобів, але досягається прагматичний ефект краткості та зневажливості. Приклади: 1. *T'inquète, j'assure = Net' inquète pas, je ferai l'affaire!*; 2. *T'occupe = Cela ne te regarde pas.*

Прагматика на морфологічному рівні проявляється в морфологічному варіюванні. Наприклад, морфологічна частка з англійської мови *self* увійшла у французьку мову до великої групи лексики та стала повнозначним, часто уживаним словом: а) *je vais au self = j'avais au self-service = je vais au réfectoire*. Щодо префікса *re-*, який позначає сему «повторення якогось явища чи дії», то він став додаватися до таких дієслів та іменників, з якими раніше його не вживали, наприклад, *requestion* від *question*.

Цікавими є приклади вживання продуктивного французького префікса *eri-*, за допомогою якого створюються неологізми: *dentisterie, ingénierie, secrétairerie, métallierie, russerie* (у випуску передачі “Le Monde de radio et télévision”: *Le cinéma français d'avant-guerre était friand de troikas, balalaïka setaut res russerie*). У розмовному мовленні суфікс *-eri-* часто поєднується із запозиченою основою: *sandwicherie* («бутербродна»), *kille-rie* («щось неймовірно, неочікуване»), *couscousserie* (від назви арабської їжі).

До сфери морфології також належить дуже часте вживання скорочених слів (відкидання префіксів, одного з коренів складних слів), що підкреслює в молоді зневажливе ставлення до предмета розмови, бажання акцентувати власну незалежність. Наприклад: *ado (lescent), déb(ile), dégueu (lasse), écolo (giste), exam (en), folklo (rique), géo (graphie), perm (anence), petit dé (jeuner), prépa (ratoire), provoc (ation), psycho (logie), psy (chanalyse), symp (tiq), transfo (rmateur), réac (tionnaire)*. Максимально ця тенденція проявляється у вживанні аббревіатур замість словосполучень: *BCBG = Bon Chic Bon Genre* чи *CCCG =*

Cravate Club Complet Gris = de bonton; FHCP = Foulard Hermès Collierde Perles = de bonton (sedit des femmes); BD = bande des sinée (комікс).

Останнім часом у зв'язку з інформаційним вибухом, взаємним проникненням культур у молодіжному мовленні поширені американізми. Таке явище прибічники чистоти мовлення називають «культурною агресією», зокрема це було озвучено радіостанцією “France-Culture”, оскільки йдеться не про заповнення лексичних лакун, а про «засмітнення» французької мови так званою мовою *Franglais*. Просувають це явище практично всі комерційні медіа, особливо УКХ радіостанції, які постійно вживають у рекламі американізми, які також проникли і в інші мови, наприклад: *NRJ – c'est vraiment cool!; c'est super relax!; c'est class!; c'est extra!; c'est super!* Іноді запозичена лексика починає функціонувати за нормами французької мови: *caller [kole] = tocall = téléphoner (onse call de main?); killer = tokill = tuer.*

Молоді люди, прагнучи досягнення найвиразнішого ефекту власних висловлювань, вдаються до «жаргонізації» нейтральної лексики. Наприклад: 1) *tu déménage ou quoi (tu es fou)*; 2) *c'es tu nfati guédu crane (c'est unimbécile)*; 3) *ma tete est tombee en panne (je déraisonne)*. Зрозуміти мовленнєвий зміст цих висловлювань можна лише із ситуації спілкування, навіть більше, «змінене» слово іноді набуває протилежного змісту. Наприклад, слово *craquer* набуває змісту *et repleind' enthousiame (J'ai carrément craqué pour elle)*. Наведемо приклади інших жаргонізмів, які є дуже частотними: *baba (m), babaterie (f)* – знижене найменування хіпі та їхнього способу життя; *etre bien dansses baskets* – відчувати себе вільно, розкуто (*baskets m. pl.* – спортивне взуття типу кросівок); *ça mebranche = ça m'intéresse; c'est un canon! = belle fille; c'est classe! c'est éclat! = parfait, magnifique; je suis coincé = j'ai des problèmes; fais comme tu sens = fais comme tu veux; damned! = nom de Dieu; décideur = chef; c'est l'enfer = c'est affreux!; c'est pasévident* – вираження сумніву, невпевненості; *fanzine (m)* – малотиражна газета, яку видає група фанів; *look n m = apparence (il est looké = «він модно виглядає»); meule n m = moto, mobylette* (букв. «жорнов»); *musicos [myzikos] = mauvais musicien; c'est le must! [mast]* – те, що обов'язково треба зробити (прочитати, побачити тощо); *new wave = nouvel le vague* – нова хвиля в моді, стилі життя; *rapenf = vieille guitare* (букв. «терка»); *santiagos n m pl* – рокерські чоботи; *stal n m = stalinien, communiste* (зневажливо); *téléphage n m = téléphile* – телеман (антонім: *téléphobe*); *yuppie n m* = енергійна амбіційна молода людина.

Наведемо також список кліше, які в молоді виражають оцінку чогось: *ça mebranche* – «це мене цікавить»; *commetusens, commetuveux* – «як бажаєш»; *c'est hyper-deb* – «нісенітниця» (*de boudebs* – імовірно, від *débilos*); *ça c'est l'éclat* – «це шикарно»; *c'est l'enfer* – «жахливо»; *c'est général* – «прекрасно», «геніально»; *j'en air as le bol* – «набридло!»; *c'est très chouette!* – «як здорово! блиск! класно! шикарно!»; *m'an go is se pas* – «дай мені спокій!»; *c'est dégueu (lasse)* – евфемізм для позначення чогось дуже доброго; *c'est nul!* – «нічого доброго, цікавого»; *ça meparle!* – «це мене цікавить, мені не підходить!»; *t'in quiète!* – «не турбуйся!»; *ah, t'as tout faux, là* – «ти помиляєшся»; *tu sais guoi!* – формула для привертання уваги («послухай!»).

Усі проаналізовані вище прагматичні порушення мовної норми французької мови у висловлюваннях молодих студентів стосуються синтаксису, морфології та лексики. Цілком можна погодитися із твердженням Дж. Стенлі про те, що будь-яка

залежність висловлювання від контексту означає наявність певного елемента в логічній формі речення, що відповідає за контекстуальність. Тобто логічна форма речення – це формальна репрезентація його логічної структури, яка пояснює його логічну роль та властивості. Поняття логічної форми передбачає різницю між граматичною та логічною формами речення [8, с. 236–237].

Висновки. Проаналізований фактичний матеріал доводить, що прагматичного ефекту висловлювань дозволяє досягти зміна порядку слів, морфологічні опозиції, нейтралізація опозиції стверджувальних та негативних форм, морфологічне варіювання (скорочення та перебудова елементів слів). Що стосується лексичних порушень норми, то практичний інтерес, на наш погляд, становлять такі: американізми; жаргонізми й арготизми, зокрема слова-паразити; неологізми. Такі лексичні перетворення можна помітити лише в ситуації спілкування.

Прагматика – це один з аспектів когнітивної лінгвістики, що потребує подальшого вивчення. Потрібно далі досліджувати зв'язки між процесом мислення та мовою, що відображаються у висловлюваннях різних типів. Також розрізнення семантики та прагматики слова та дискурсу розглядаються з різних позицій. Лінгвістичні засоби різного рівня прагматично використовуються як у коротких висловлюваннях, так і в цілому, подовженому тексті.

Свідоме чи несвідоме порушення мовної норми у розглянутих нами висловлюваннях пояснюється підвищеним прагненням молоді до власного самовираження, що притаманно цій віковій групі. Такий матеріал буде корисним тим, хто вивчає французьку мову, а також лінгвістам та викладачам.

Література:

1. Безугла Л. Семантика і прагматика: до проблеми співвідношення понять. *Когніція, комунікація, дискурс*. 2015. № 10. С. 8–26. URL: <http://sites.google.com/site/cognitiondiscourse/>.
2. Вострикова Е. Семантика vs. прагматика: современные подходы. *Эпистемология & философия науки*. 2011. Т. XXX. № 4. С. 99–115. URL: <http://cyberleninka.ru/article/v/semantika-vs-pragmatika-sovremennye-podhody>.
3. Борковська І. Прагматичні значення слів, висловлювань та текстів. *Вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. Філологія. 2015. № 5. С. 10–16. URL: <http://visnyk.fl.kpi.ua/article/download/107605/102580>.

4. Моррис Ч. Основания теории знаков. Семиотика : сборник переводов / под ред. Ю. Степанова. Москва, 1982. URL: <http://georgesg.info/belb/obmen/Morris.htm>.
5. Грайс П. Логика и речевое общение. *Новое в зарубежной лингвистике*. Вып. 16. Лингвистическая прагматика. Москва, 1995. URL: <http://kant.narod.ru/grice.htm>.
6. Searle J. Meaning, Communication and Representation. *Philosophical Grounds of Rationality: Intention, Categories, and Ends*. Oxford : Clarendon Press, 1986. P. 209–226.
7. Никифоров А. Чувственно-вербальное построение мира. *Язык – знание – реальность*. Москва, 2011. URL: http://www.koob.ru/nikiforov_a/.
8. Stanley J. Language in Context. Oxford : Clarendon Press, 2007. P. 236–237.

Пуленко И. А., Сазыкина Т. П. Некоторые прагматические изменения нормы языка на синтаксическом, морфологическом и лексическом уровнях в разговорной речи (на примерах из французского языка)

Аннотация. В статье рассматриваются лингвистические особенности прагматических высказываний молодежи. Анализируются нарушения языковой нормы на синтаксическом, морфологическом и лексическом уровнях во французском языке.

Ключевые слова: прагматика, языковая норма, молодежные высказывания, нарушения языковой нормы, лексика, морфология, синтаксис, французский язык.

Pulenko I., Sazikina T. Some pragmatic changes of the language norm on the syntactic, morphological and lexical levels in colloquial speech (on the examples in the French language)

Summary. The article is dedicated to the linguistic phenomenon of pragmatics. The violation of language norm on the syntactic, morphological and lexical levels is analyzed on the material of the youth colloquial utterances in the French language.

Key words: pragmatics, language norm, youth colloquial utterances, violation of the language norm, lexics, morphology, syntax, French language.